

עברית' או 'אשורית' ? – הכתב שבו נכתבו הלוחות והתורה

יוסי אליצור

1. **בבלי סנהדרין כא ע"ב – כב ע"א:**

אמר ר' זוטרא ואיתימא ר' עוקבא:

[א] בתחילה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש. (רש"י: כתב עברי - של בני עבר הנהר).

[ב] חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי.

[ג] ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש, והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי.

[ד] מאן הדיוטות? אמר רב חסדא: כותאי.

[ה] מאי כתב עברית? אמר רב חסדא: כתב ליבונאה. (רש"י: ליבונאה - אותיות גדולות כעין אותן שכותבין

בקמיעות ומזוזות. **תוספות בשם ר"ת:** שם מקום רישמא ליבונאה וכותבין בו כתב משונה).

2. **בבלי סנהדרין כא ע"ב-כב ע"א – שיטת ר' יוסי:**

[א] תניא: **רבי יוסי אומר:** דאמי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (לא) קדמו משה! במשה

הוא אומר: "ומשה עלה אל הא-להים" (שמות י"ט, ג). בעזרא הוא אומר: "הוא עזרא עלה מבבל" (עזרא ז', ו).

מה 'עלייה' האמור כאן - תורה, אף 'עלייה' האמור להלן - תורה. במשה הוא אומר: "ואותי צוה ה' בעת ההיא

ללמד אתכם חקים ומשפטים" (דברים ד', יד). בעזרא הוא אומר: "כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה'

(א-להיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט" (עזרא ז', י).

[ב] ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הכתב, שנאמר: "וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם

ארמית" (עזרא ד', ז), וכתוב: "לא כהלין כתבא למקרא, ופשרה להודעה למלכא" (דניאל ה', ח). וכתוב: "וכתב

את משנה התורה הזאת" (דברים י"ז, יח) - כתב הראוי להשתנות.

[ג] **למה נקרא 'אשורית' ? - שעלה עמהם מאשור (=מסוריה, ארם, Aššūrāyu).**

3. **(המשך התלמוד שם) - שיטת רבי:**

[א] **תניא:** רבי אומר: בתחילה בכתב זה ניתנה תורה לישראל. כיון שחטאו - נהפך להן לרועץ. כיון שחזרו

בהן - החזירו להם, שנאמר "שובו לביצרון אסירי התקוה, גם היום מגיד משנה אשיב לך" (זכריה ט', יב).

[ב] **למה נקרא שמה 'אשורית' ? - שמאשרת בכתב.**

4. **(המשך התלמוד שם) - שיטת ר' אלעזר המודעי:**

[א] ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי: כתב זה לא נשתנה

כל עיקר! שנאמר: "ווי העמודים" (שמות כ"ז, י) - מה 'עמודים' לא נשתנו, אף וויים לא נשתנו. ואומר: "ואל

היהודים ככתבם וכלשונם" (אסתר ח', ט) - מה לשונם לא נשתנה, אף כתבם לא נשתנה.

[ב] אלא, מה אני מקיים "את משנה התורה הזאת" ? - לשתי תורות, אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת

שמונחת לו בבית גגזיו. אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, שנאמר: "שויתי ה'

לנגדי תמיד" (תהלים ט"ז, ח).

5. בבלי מגילה ב' ע"ב:

ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: מנצפ"ך - צופים אמרום. ותסברא? – והכתיב: "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" – שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה? ועוד, האמר רב חסדא: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין?! אין! מהוה הווי, ולא הווי ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה, ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה. סוף סוף "אלה המצוות" – שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה? – אלא: שכחום, וחזרו ויסדום.

6. ירושלמי מגילה (פרק א הלכה ט):

אמר ר' לוי: מאן דאמר בדעץ ניתנה התורה – ע"ן מעשה ניסים. מאן דאמר אשורי ניתנה התורה – סמ"ך מעשה ניסים.

7. רמב"ם, פירוש המשניות, ידים ד', ה:

הלשון העברית וכתב העברי – כתב עבר. והוא כתב אשר כותבין בו התורה העם הנקראים אל סמירה (=השומרונים). והכתב הזה אשר נכתוב בו אנחנו התורה הוא כתב 'אשורי'. והכתב אשר כתב יתברך התורה נקראת 'אשורי' – מן הגדולה והתפארת, כמו (בראשית ל'): 'באשרי, כי אשורני בנות'. והוא אמרם 'אשורי' שהוא מאושר שבכתב, לפי שאינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות, ולפי שאינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו. ואין כזה שאר הכתיבות.

8. תשובות הרמב"ם (מהד' בלאו סימן רסח, עמ' 513):

וממה שחייבים אתם לדעתו, שזה הכתב, ר"ל כתב 'אשורי', הואיל ובו ניתנה תורה כמו שנתברר, ובו נכתבו לוחות הברית, מגונה להשתמש בו חוץ מאשר בכתבי הקודש. ולא פסקו ישראל מלהישמר בזה, והיו אגרותיהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם בכתב עברי לבד. ולכן תמצא חרות תמיד על שקלי הקודש דברים של חול בכתב עברי, ולא תמצא כלל אות אחת מזה בכתב אשורי בדבר משאריות ישראל, לא בחריתת מטבע ולא בחריתת אבן, אלא כל זה בכתב עברי. ובגלל זה העניין שינו הספרדיים כתבם ונתנו לאותיות צורות אחרות, עד שנעשה כאילו כתב אחר, כדי שיהיה מותר להשתמש בו בדברי חול.

9. בבלי זבחים טב ע"א:

[א] אמר ר' יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד שהעיד להם על המזבח. ואחד שהעיד להם על מקום המזבח. ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

[ב] במתנייתא תנא: ר' אליעזר בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה. אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח. ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית. ואחד שהעיד להם על התורה שכתב אשורית.